

Det stod dis över snöfläckiga hagar. Luften var nollgradig. Nyss tog den mörka sparvhökhannen en grönfink över granngårdstaket. En kaskad av dun hängde länge stilla i den fuktiga luften och innan de första grågröna fjädrarna tog mark var höken långt borta över alsnåren. Nu satt alla de som förskräckt undgått hökklorna utspridda i topparna runtom. Asparna bakom ladugården var svartfläckiga av finkar. Domherrar visslande. Långt borta i granbrynet hördes gulsparvarnas ivriga varningslock.

Sparvhöken — överraskningens och ögonblickets snabba kastande skugga — tar sin tribut. Fortfarande finns han i ganska normalt antal, som tur är. Hans verksamhet bland fågelflockarna är oersättlig. Milda vintrar gallrar dåligt i småfågelstammarna.

Sparvhöken gör det oavsett väderlek. Mest tar han grönfinkstora arter, men en morgon satt en sparvhökhona i björksnåret ute vid brevlådan och när hon lyfte undan för mig med tunga vingslag hängde en livlös nötskrika i hennes ena klo. Större byte tar inte sparvhöken. Nötskrikan verkade vara vad denna hökhona orkade bära.

Sparvhöken behöver ännu inte de omsorger som pilgrimsfalken och havsörnen ges och som en rad andra rovfåglar och ugglor skulle behöva i än större utsträckning. Sveriges ornitologiska förening har under det gångna året bildat en rovfågelgrupp i avsikt att på ett effektivare sätt kunna motarbeta exempelvis miljögiftsfaror samt kunna minska de tragiska konsekvenser som rovfågelhatet fortfarande får. Denna rovfågelgrupp har helt naturligt redan från starten en rad uppgifter att ta itu med.

Gruppens juridiska enhet ska bli utreda behovet av och föreslå ev ändringar i de lagstiftningar som berör rovfågarna. Det kan röra fridlysning, jakttid, regler för terrängfordon, exploatering av känslig terräng etc.

— Jakt- och faunavårdsenheten ska verka för att riktig, ekologisk information sprids bli till jägare. Fortfarande är ju rovfågarna för många "konkurrerande skadedjur". Att bevaka den, som det har visat sig, i många fall samvetslösa och illegala konservatorsverksamheten blir också en viktig uppgift. Rovfågelgruppens skogsbruksenhet ska arbeta med kalhyggesproblemet,

och den negativa inverkan denna form av skogsbruk har på fåglarna.

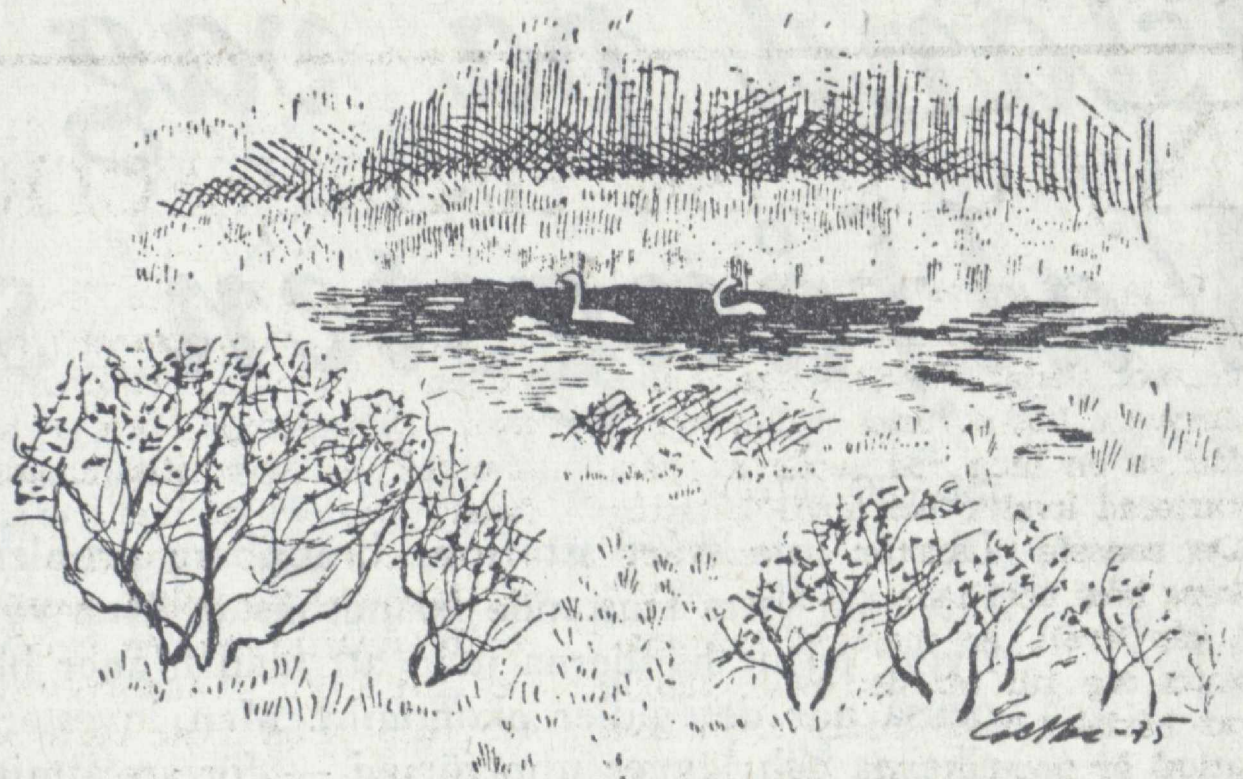
Det framhålls även att skogsreservaten bör bli fler om vi ska kunna rädda arter. Giftenheten arbetar med, och bevakar rovfåglarnas miljögiftssituation. Restaureringsenheten ska arbeta vidare med de projekt av uppfödning och utplantering som redan pågår.

Berguven kan kanske räddas till eftervärlden genom detta. Också pilgrimsfalken har nu blivit så pass hotad att man som en sista utväg sett sig tvungen att försöka fortpanta arten i fångenskap.

Inte minst viktig är till slut rovfågelgruppens informationsenhet. Att sprida en riktig fördomsfri syn på rovfågeln roll, att vinna gehör för ekologiska linjer i jägarleden är verkligen viktigt. Samtidigt bör framhållas att det också ställs krav på de i markerna verksamma biologerna. Självdisciplin behövs för att undvika onödiga bostörningar, bofotografering osv.

GÖRAN BERGENGREN

* * *

Frostgnistrande barmarksmorgon. Februari. Ur den solfärgade sydosthimlen rinner ett svagt orrbubbel ner mot gården. Någonstans gungar en blank orrtupp i en björktopp. Domherrar visslar. Skuggorna är ännu vinterkalla. Det gnistrar över kullarna. Allt är surt och nattfruset.

Nere på åmaderna blänker nattisen kring de röda porsknippena. Längre ut går vattnet mäktigt. Bräddfyllda letar sig diken och bäckar mot ådalen. Sångsvanar ligger längre bort. Doppar runt där nattisen slutar. Sträcker på halsarna. Några svaga lockrop ger eko. Sedan tystnad.

Lärkorna dröjer nog inte många dagar nu om vårvintern håller i sig. Starflockar och vipvingar ska dra längs ån. Nu spelar solstrimmor bland spretande aspar. Dalsidorna lyser. Nattens kristaller slutar blänka. Det rör sig redan över höstvetets gröna matta. Men inga lärkor. Det är björktrastar. En stor flock. Kanske femtio. De lyfter och slår igen. Vaksamt, ryckigt och lyssnande rör de sig på marken. Trastarna på barmarken nu i februari skulle lika gärna kunna vara en oktober- eller aprilbild. Bakom dem far ett gräsandpar längs ån. Sångsvanarna rör sig knappast.

Vid bron möts viden och åvass i ett tätt snår. Där sitter en ensam sävsparv. Belyst av den stigande sydostsolen. Det är en hanne. Redan i svarthuvad vårdräkt. Lockar svagt och dyker ner bland vasstråna. Kanske har han varit här hela vintern. Solen står lågt och är fullständigt bländande mot söder. Gråsiskor gömmer sig i de

gnistrande kaskaderna. Himlen mot norr är blå och molnfri. Mörknande mot horisonten. Långt bort korsar tio kråkor dalen. Några vårlika skrän lämnar dem. Ute vid Atlantkusten sjunger redan våren i lärkor och trastar. Snart ska de blanda sig med kråkskränen i en ändlös fortsättning.

GÖRAN BERGENGREN

Allting skimrar av en köldnatts froststjärnor. I hårdfrusna plogtiltor och i dikets vintergula gräs. Barmark överallt. I en lång gryning tonas skogarna fram. De minuter när det nästan omärkliga ljuset börjar spridas över bygden är kattuggleropen som intensivast. Sedan tystnar de. Den tunna kölddimman över sjöns isspegel och mosstråken står stilla. Dagens röster har ännu inte vaknat. Bara kylan knäpper i oskyddad mark och i väggarnas timmer.

Men de tysta gryningsminuterna är inte många. Februari morgonens köldvärld fylls av de första tveksamma vårtecknen. De är ljusets tecken. Inga ljumma västvindar behövs. Bara det återvändande ljuset. Den långa ljusa gryningen. Vårvinterns kalla morgonhimmel är det återvändande ljusets. Och det räddade livets. Längre dagar betyder ökade möjligheter att överleva. Ljuset ökar chanserna. De tysta gryningsminuterna är snart fyllda av ljusets tecken.

Österhimlen är bländande vit över skogen. Ännu skäller en räv ur den tunna dimman bortom sjöns vasshorn. Hesa skränande strupljud. Så börjar fåglarnas stämmor fortplantas mellan inägor och gårdar. Fåglarnas röster är ljusets tecken. Gröngölingen ropar ur sjöhagens aspar. Får

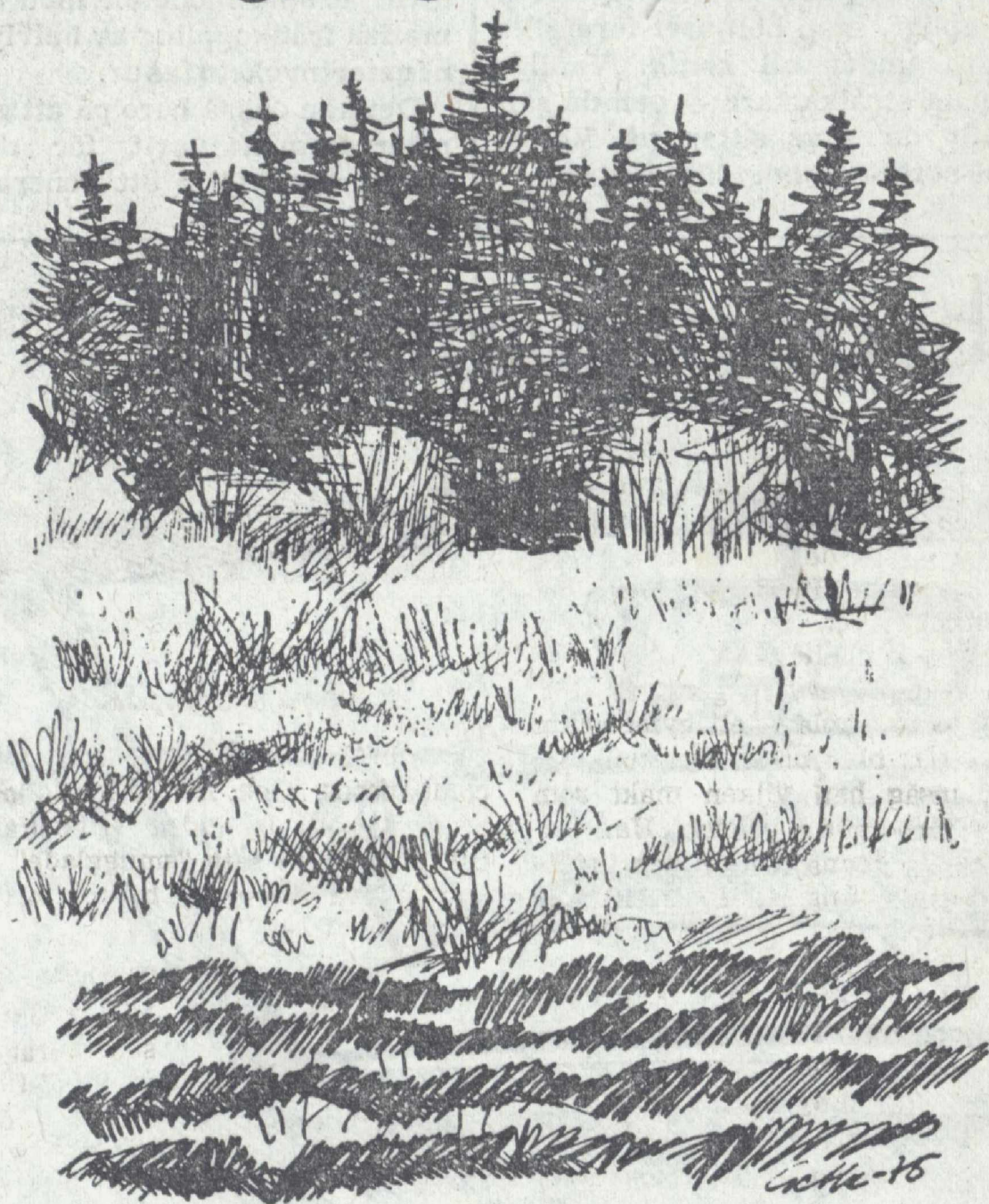
svar från ekskeletten på andra sidan sjön. Över skimrande frost stiger talgoxarnas hackande sång. I några korta minuter när ljuset ännu inte segrat i dungarna

sjunger de intensivt. Entitor och talltitor klänger i skogsbrynen. Sjungande mitt i matsökandet. I den laviga oxeln knirkar en domherre. Ihärdigt men svagt. Skatornas rop studsar över gårdens tak. Långt bort hörs en spillkråka. Ännu längre bort orrbubbel. Luft är fylld av gråsisketjatter.

Så kommer grönfinkarna ur nattens skog. Fäller i lönnarna. Svirrar ihärdigt. Surrar och tjattar. Under dem, i snöbärssnåren sitter pilfinksällskapet. Deras tjatter är evig bakgrund i vårvintergryningen. Blåmesar sjunger. En större hackspett trummar. Överallt i köldstjärnornas skimmer finns ljusets tecken.

Så går solen ur skogen. Svarta granar blir gröna. Nattskimret blir bländande. En svag vind börjar dra. Gungar den sjungande domherren. Pilfinkarna hoppar vid söderväggen. Dyrkar den första svaga solvärmen. Mitt ibland dem sticker krokusens grönvita toppar upp. Ljuset ger också dem en chans. Videts knoppar sväller. Snart ska hasseln ryka. Himlen är kall och blå, men ur den kommer ljuset. Och här nere kring gården, på denna jordefläck, finns tecknen. Ur dungar och fruktträd stiger stämmorna. Nötväckan visslar. Två kråkor flyger över. Ner mot dalens sluttningar. Över dem flödar den sneda solen.

GÖRAN BERGENGREN

Morgon i lövsprickningen

17/5 1975

Varm majmorgon i dalen. Svag vind i skir grönska. I diset över ån stiger de första hussvalorna. Slänterna mörknar av grönska för var dag. Nya örter reser sig efter vinterns vila. Idag finns redan gullvorna runt mina fötter. Om några dagar ska den första mandelblomman lysa. En gök gal. I hans rop finns befrielsen. Efter en sen vinter jublar allt en sådan här majmorgon.

Trädpiplärkor stiger och sjunker i sin spelflykt. Överallt på ängsbackarnas ledningar finns de. Flugsnapparna, nyss anlända, hackar på sin visa. Varnar när skatan kommer över, som om de aldrig varit härifrån. På en tråd sitter en törnsångare. Under honom lyser de första maskrosknippena. Humlor och bleka näselfjärilar gungar redan i kalkarna.

Lövsprickningsmorgnar i maj är på något sätt överkliga. Fågelångens intensitet, soldiset, skirheten, insektssurret. Allt vi längtat efter i vindpinad vinter finns där. Varje detalj är en skönhet. Vattenringarna efter knipparet, glittret kring sprittande småfisk, ormvråkens cirklar mot solhimmels vithet, sorgmantelns stela flykt längs vägen, de första buskskvättorna på trådar och stolpar, skymten av rödstjärtens dallrande tegelröda stjärt i en backe.

Göktytan ropar. Blåmesar och flugsnappare varnar längs hennes väg. En rödvingetrasts dalande strof upprepas gång på gång. Ett aldrig tystnande bakgrundseko.

Gröngölingsrop. Sävsparvar ur vasskanten. Stenskvättan, med lysande gump, i bågflykt ut över nysått, dammtorrt fält. Sjunger därute på marken. Över honom lärkor. Högljudda, överröstande.

Tysta kajor flyger med kurs på aspbackens håligheter. Ruvningsavlösning. Också stararna byter. Ett kort svirr utanför hålet. Den fågel som ruvat ger sig ner över ängarnas dagg. Ut i majmorgonen. På staketet sitter de redan avlösta och putsar sig. Bara några meter från dem sjunger en buskskvätta. Det ångar ur gräset under dem. En nästan omärklig rök av uppvärmd fukt. Annars är morgonluften varm. I den solexponerade backen, vänd mot sydost, flyger redan citronfjärilar och rapsfjärilar. Snart ska ängen under dem fyllas av midsommar-

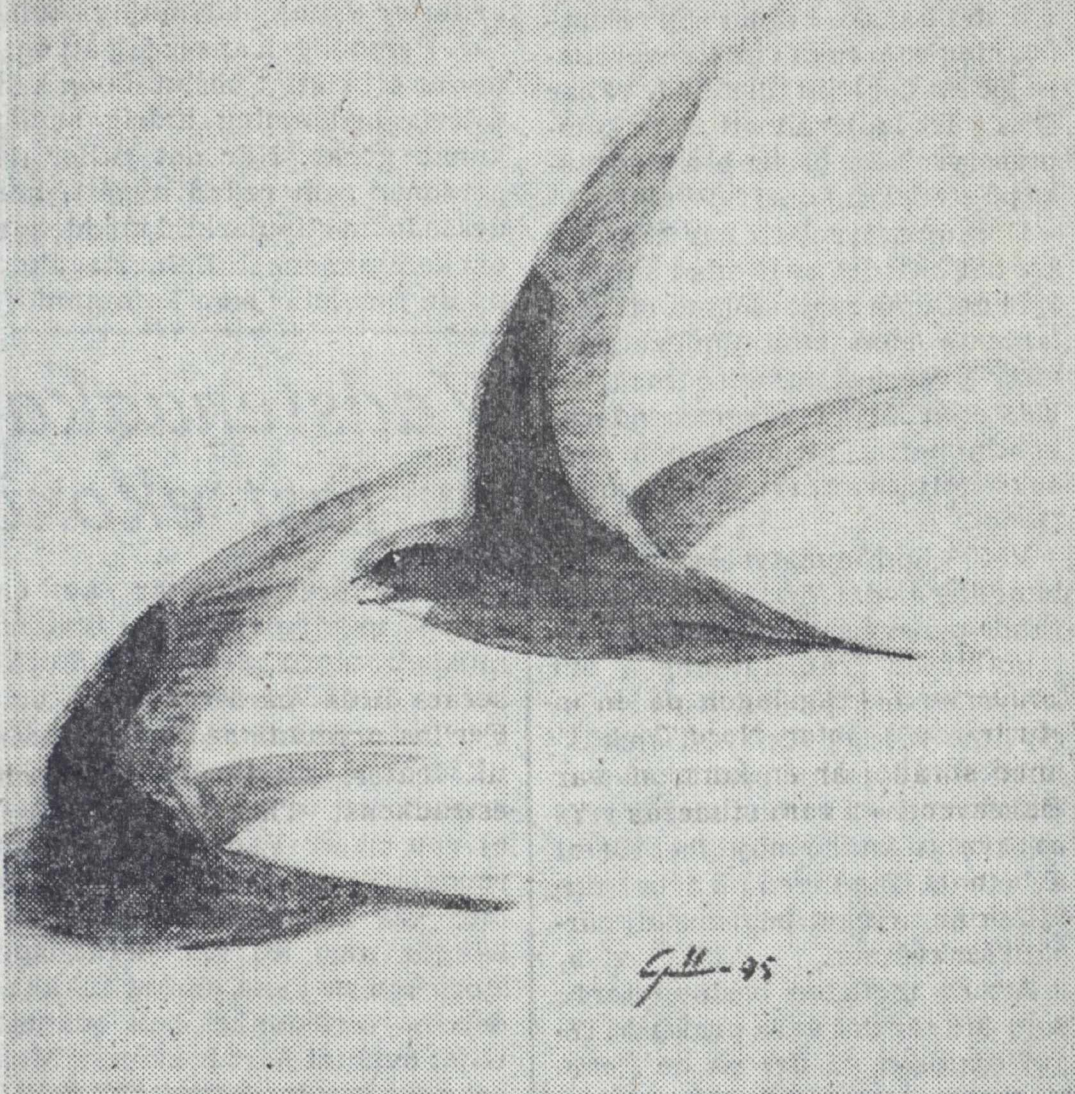
blomster. Veckorna är svindlande nu. Allt vill fram. I varje knopp och varje fågelröst pågår den stora kampen. Ljuset, värmen och dofterna finns i varje vrå. På en kulle står en ensam ungbjörk. Bakom stiger solen. Allt är slösande obeskrivlig skönhet.

GÖRAN BERGENGREN

* * *

Allergiska soldater

Allt fler värnpliktiga har allergiska besvär och kan inte bo på vanliga luckor. På F1 i Västerås har man därför på försök iordningställt en särskild lucka för allergikerna. Enligt allergiexperten doktor Lars Ola Pettersson skulle det innebära att 4 000 allergiker p*år inte behöver frikallas eller nedklassas, om experimentet faller väl ut.

13/8 1975

Obarmhärtig augustisol

Medio av augusti. Pressande, torr värme dallrar över markerna. Den svaga vinden känns som en varmluftsflykt. Kaskader av guldgula björklöv faller över backarna. På en vecka har hela skogsridåer av lövträd fått höstfärger. Från knastrande brunt till gyllengult. Björkar och rönnar som står öppet har det svårast. Många tappar sin sommardräkt i en rasande fart. Det är deras sista utväg för att överleva. Det går in på åttonde dygnet här nu med denna pulserande trettiogradiga värme. Allt av sommargrönska försvinner. Blommorna blir allt färre. Äpplekarten faller till marken. Vår välsignade vårsol har blivit ett augustimarkernas gissel. Fågeltystnaden blir markant i värmen. Få är de stämmor som hörs under dagens heta timmar. Bara i den tidiga gryningssvalkan sjunger unga lövsångare, ropar en gröngöling eller kvittrar ett ladu-svalesällskap.

Bivråkarna har börjat ge sig iväg söderut. I eftermiddagens varmluftstermik tar de höjd och börjar sin Afrikaresa. Också tornsvalorna har börjat flytta. Rymdens skriande sällskap har glesnat. Ungarna har kastat sig ut från tegeltakens skydd och tagit höjd.

Redan 1968 började man vid Kvismare fågelstation i Närke arbeta med idén att mäta flyghöjden

hos just tornsvalor. De senaste tre åren har man i ett projekt, som ännu pågår, nått en rad intressanta resultat. Själva höjdmätaren, som är en ganska komplicerad konstruktion, är mycket liten, har formen av ett fyrkantigt rör och väger mindre än ett halvt gram. Den mäter luftens täthet. Eftersom denna varierar på olika höjder kan man konstatera hur högt svalan har flugit. De maximala höjderna under det första försöksåret låg på ca 3 600 m.

Höjdmätaren fastklistras på nedre delen av tornsvalans rygg. Om fågeln inte återfångas inom tre dygn faller mätaren av på grund av att klistret oxideras. Fångsten av tornsvalor sker på kvällen under tegelpannor. Återfångsten på samma plats, något dygn senare. I början av juni i år infångades vid Kvismaren fjorton tornsvalor. De fick höjdmätare påsatta och transporterades med nattåg till Lund, där de släpptes i gryningen. Ett dygn senare kunde tretton av de fjorton fåglarna återfångas vid respektive botegelpanna och få sina höjdmätare avtagna och avlästa. På köpet: i höjdmätningforsknigen fick man här också ett prov på tornsvalans snabbhet att hitta hem.

Så tar tornsvalorna avsked i hetan. Många trastar har också börjat dra iväg. Avsaknaden av fukt i markerna gör deras försörjning problematisk. Det knastar i ängarnas gräs. Luften är tom på fukt. En nykläckt sorgmantel seglar längs ladugårdsväggen. Getingarna går till. De har utvecklats explosionsartat i augustivärmen. Idet stilla lövregnet från en torrkande björk flimrar solens obarmhärtiga kaskader.

GÖRAN BERGENGREN

Svalbrist i torr högsommar

16/7 1975

Redan tidigt var det solhett. Unga hämplingar flög fram och åter över kullarnas gulnade örter. Då och då fällde de i allt det torra och deras lock försvann. Väl i luften igen ljöd deras knirkande tjatter. Vita molntappar seglade vid horisonten. Tornsvalorna for högt däruppe. Under tegeltakens skydd hade redan deras ungar börjat växa till sig. På ledningen gungade en gök. Neddämpad och tystlåten nu. Tyst och målmedvetet flög fiskmåsar från sjöarna ner mot dalen. Mot väggen i öster var det stekande varmt. Solen skulle pina tynande växtsamhället ännu en dag.

Har ni saknat era ladusvalor eller hussvalor i år? Sedan ett tiotal år tillbaka är det känt att stammarna av de två arterna minskat här i landet och troligen har bestånden aldrig varit så små som just denna häckningssäsong. Under flyttningen mot Afrika senaste hösten mötte nämligen fågelskarorna stora svårigheter. Det började egentligen redan i Sverige och norra Europa med de envisa regnen, som gjorde det svårt för fåglarna att lägga upp ett tillräckligt stort näringsförråd. Den verkliga katastrofen inträffade vid Alperna, där ihållande, tidiga snöoväder blev undergången för många. Utmattade svalor fanns i tusental i Alpernas bergsbyar. Räddningsaktioner sattes igång och ledde till att cirka 1 miljon svalor flögs till varmare trakter. Bara från Stuttgarts flygplats flögs 250 000 svalor. En hel del svalor omkom dock i transporterna, vilket är helt naturligt när det rör sig om sådana mängder. En annan svårighet stötte man på när man sedan skulle släppa fåglarna. Eftersom de var i dålig kondition kunde de inte fara vidare förrän de fått äta upp sig. Detta medförde insektsbrist på utsläppsplatserna och man fick fördela utsläppen geografiskt i ännu högre grad.

Svalbrist på logar och kring takskägg i torr och het juli. Vi kan trösta oss med att sådana här flyttningstragedier ingår i arternas livsmönster och att stammarna på några år når sin gamla nivå igen. Det finns dock ytterligare en decimeringsfaktor med i spelet — gifterna. Användningen av klorerade kolväten av DDT-typ och andra insektsmedel tenderar knappast att minska längs svalornas flyttningssväg, snarare tvärtom. De utgör ett hot som är svårt att få något grepp om.

Fjärilsvingarna drar över torrgräset. Ur skogsbrynens kvardröjande fukt reser sig täta drivor av kråkvicker och gulvial. Humlorna arbetar djupt därnere. På hagens stenar sitter unga sädesärlor. En stor och lysande hagtorsnfjäril drar över dem. Asparna rasslar svagt. Hela luften känns torr. Skatorna varnar borta vid husen. De unga hämplingarna tjattrar. Högsommar.

GÖRAN BERGENGREN

Första frostmorgonen

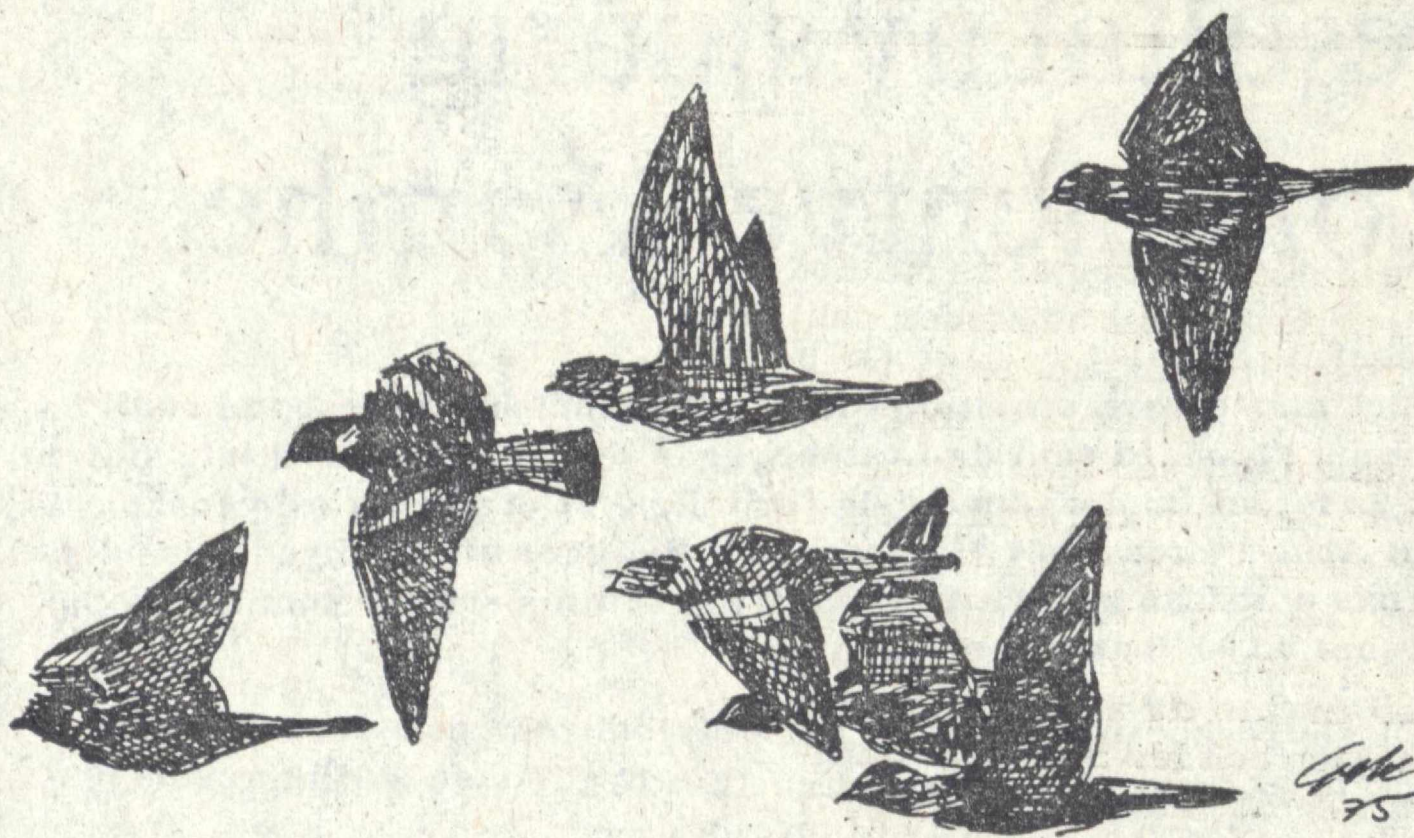
Första frostmorgonen. Låg sol mellan lönnars ännu täta grenverk. Spelande ljus i fuktiga toppblad. Sakta pendlande i den svaga morgonvinden. Domherrar far i bågflykt över gnistrande gräs och buskar. I de tunga solrostallrikarna vid södergaveln hänger talgoxar. Bakom dem i svackan ned mot ängarna glittrar gräset vitt. Himlen över byn är bländande. Stigande solbelyst dis gör den nästan vit. Bofinkar lockar.

En tjattrade koltrast far upp nere under fruktträden. Kryssar mellan uthusen och dyker in i ängens hagtorn. Där han satt ligger röda Sävstaholm i högar. En tugga känns isande nattkall. Frostglittret i den flacka solen är en vändpunkt. Här går årstidernas skiljeväg. Givmild varm sensommar byts mot förhöst.

Dagarna krymper. Fågelröster tonar ut i söder. Mitt i sommarens djupaste grönska kommer natten med gnistrande kyla över gräsmarker och mosstråk. Och nu i den kalla morgonluften är steget taget.

Sensommarvärmen är bytt mot septembers klarhet. Luft som bär ljuden vida mellan gårdarna. Hundskall och galande tuppar. Bakom granbrynet ropar en spillkråka. Ekande över kullarnas soldis. Augustis kvalmiga orörliga dagar känns avlägsna.

I den stigande solens ljus bär tusen vingar mot söder. Förband av kajor kommer i svepande rader. Utspridda kråkor lockar högt över de vaknande gårdarna. Glesa bofinkflockar kommer och far. Däremellan björktrastföljen. Tjattrade rastar några i kullens rönner. Åter de få bären.

Ungdjuren nere i mosskanten råmar. Andedräkten står vit ur deras mular. Långt bort svarar andra. Morgonen fylls av deras samtal. På trådarna över dem spritter ett ladusvalesällskap. Jagar i det stigande diset. Samlas gång på gång tätt på trådarna. Uppbrottsstämningen finns i varje rörelse. Oron finns i deras vingar. I deras hjärna är resan inpräntad i raden av svalgenerationer. Ingen tvekar att ge sig iväg.

Frosten i gräset under dem ger dem en del av impulsen. Insekterna i morgonkylan är få. Nöden och instinkten kombineras i deras tusenmilafärd.

Rödhakesmutter i snöbärssnåren. På gårdsgården nere vid vägen klänger två gårdsmygar. Små och kvicka som möss. De lyser i rödbrunt när de hamnar i den stigande solen. Runtom dem börjar frosten övergå till fukt. Droppar tynger redan rader av små blåklockor.

Spillkråkan ropar igen. Kommer sen ur skogen i tunga roende vingtag. Försvinner rakt in i den vita solen. Efter henne skälver tystnaden för några ögonblick. Kring byn klamrar sig den sista sommarspillran fast. I malvor, gullris och flox. Runtom stiger klarseptember.

GÖRAN BERGENGREN

25/9/1975

75

Gulhämpling i Östergötland

En av Sveriges sällsyntheter i fågelvärlden är den lilla finken gulhämpling. Det är en fågel som nere på den europeiska kontinenten lokalt är ganska allmän. Någon har kallat den en vild kanariefågel, kanske mest för likheten i sångsättet men kanske också för att den verkar att trivas i människans närhet. Den finns i de stora städernas parker, i trädgårdar och vingårdar.

Till Sverige kom gulhämplingen i början på fyrtiotalet. Den första kända häckningen ägde rum vid Falsterbo 1942. På de dryga trettio år som förflutit sedan dess har den inte visat några större tendenser att expandera utan har i stort förblivit en skånsk fågel. Sitt huvudsakliga tillhåll har den det senaste decenniet haft i nordöstra hörnet av detta landskap. Men är ävendar sällsynt.

Enstaka gulhämplingar är funna ända upp i Norrland, och sporadiska iakttagelser är gjorda i de flesta syd- och mellansvenska landskap. 1968 häckade ett gulhämplingspar i Trädgårdsföreningen i Linköping. Detta blev artens dittills nordligaste fäste.

Den lilla gulhämplingen är en människonära fågel. Städernas oljud stör den föga. När jag därför i somras mitt i den brusande morgontrafiken hörde gulhämplingens kanariefågelstämma från en almtopp i järnvägsparken i Mjölby blev jag inte förvånad

över fyndplatsen. De visslande och väsande drillarna förtog på något sätt alla motorljud. Efter en stunds avnjutande av den fina sången på en parksoffa fick jag plötsligt höra ännu en av arten. Det var tydligt att almarnas täta parklandskap hade passat de här fåglarna. Vid ett tillfälle gav sig en av dem upp i luften över stationshuset. Hela tiden sjungande. De ljusa vingbanden lyste i solljuset. Den var inte olik en liten grönfink i sin sångflykt.

De två sjungande fåglarna verkade vara stationära i de lumiga parkträden. Några dagar efter den första upptäckten fanns åtminstone en av dem kvar. Även

då sjungande. Man kan förmoda att gulhämplingen var en av parkens häckfåglar just då även om någon häckning aldrig blev konstaterad.

Kan de båda östgötska fynden av denna lilla fink — häckningen i Trädgårdsföreningen i Linköping 1968 och nu uppdykandet i Järnvägsparken i Mjölby denna sommar — vara inbrytningen till en ny kolonisation? Framtiden kommer att ge besked. I alla händelser finns det skäl att stanna upp inför en kanariefågelstämma i en park eller trädgård och hålla utkik efter en liten gul, streckad, kortnäbbad fink.

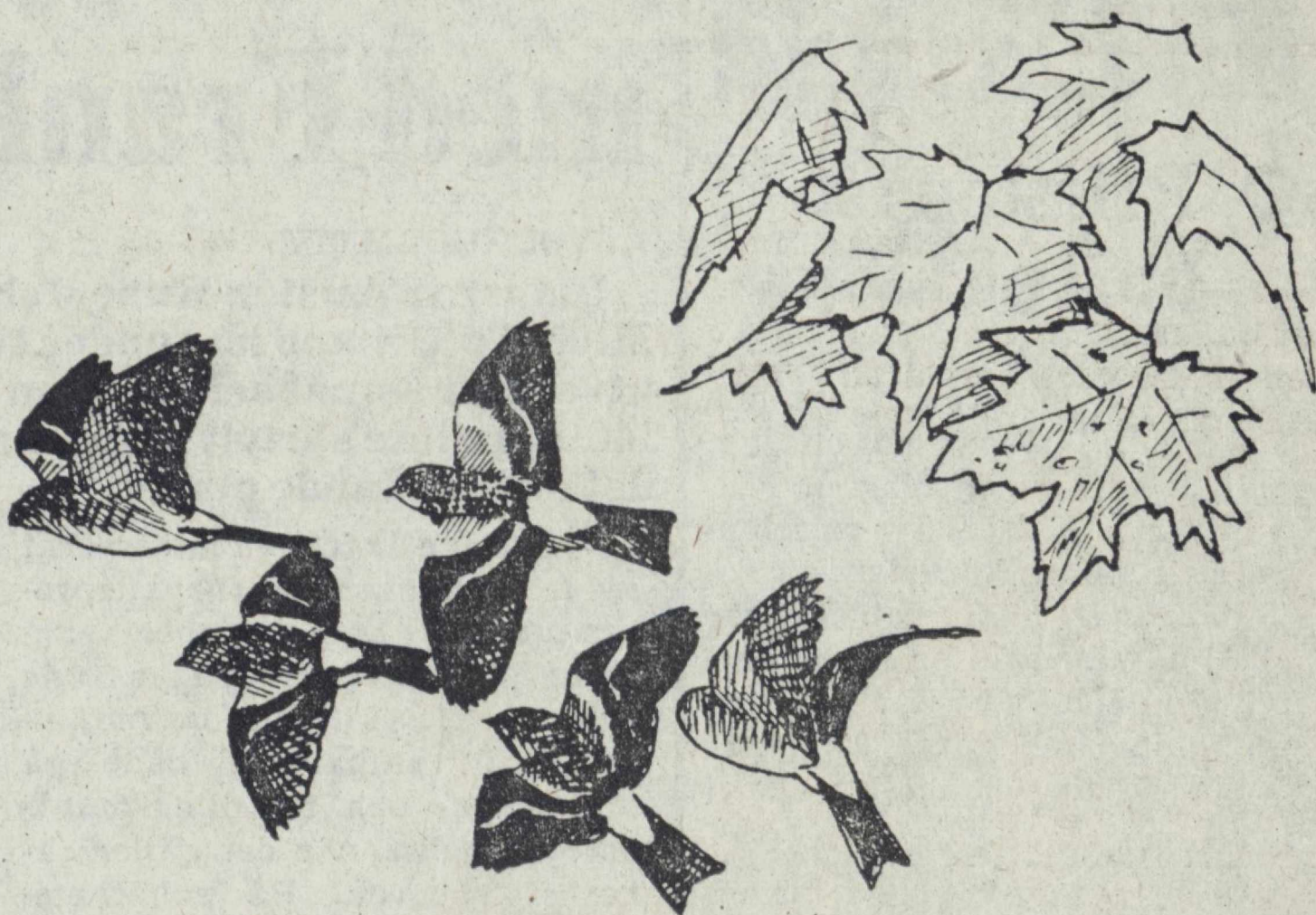
GÖRAN BERGENGREN

Tid för avfärd

En stor bergfinksflock kastar sig upp ur stubben vid vägkanten. Stiger och sjunker. Kryssar ner över fälten. Deras vita rygglut lyser som snöflagor. Sträva lock far med snålblåsten. Bergfinkveckor. Halvt avlövade lönnar i eldfärger. Sommargröna aspungar. Avassen som ett ljusorange band genom dalen. Fälten i vetegroddsgrönt, mörkbrunt och gult. Vinden kommer från norr. Krypande och kall. Tunga moln far över. Tunn snörök faller över björkars höstnyanser. Så spelar solen igen. Glittrar i fallande löv. Lyser upp den stigande ringduveflocken. Glimmar i bergfinkarnas vita gumpar. Överallt lärkklockor. Utspridda över lufthavet. Alla på söderfärd.

Natten med den första hårda frosten, åtta minusgrader, fällde askarna bort vid vägen alla löv. I en brungrön driva låg de mellan diken. Nu finns bara fröknippen kvar. Mörka klasar i de spretande grenkronorna. Domherrarnas vintermat. I dag är vinden kall under askarna. De mörknande löven har virvlat ut i inägornas stubb. Mellan gula avhuggna havrestjälkar stiger späd grönska. I frostigt morgondis har jag sett rådjuren äta här. Gulsparvar lyfter mot vinden. Lockar ur den rasslande aspgrönskan. Rödvingetrastarnas eftertrupp finns i åkerkanten. Deras skrämde, nålvassa lock skär genom den sumpiga skogens vide. I kvällarnas kalla stjärnljus har de de senaste veckorna farit mot söder över höstens land. I dag proviantering. I kväll när vinden mojnat skall deras glesa skara ta höjd. Nästa rast vid en mild Atlantkust.

Koltrastarna stannar trotsigt kvar. Förledda av äpplehögar och middagstimmens skogsbrynsvärme. De första oktoberveckorna finns de överallt. Uppburrade i morgonfrosten, skuttande i snö-

22/10/1975

Gulke-75

bärssnåren under pilfinkstjattret, kryssande över fälten, sprättande i bergsidans första lövskörd eller på taknocken i de sista sneda solstrålarna. Svarta och guldgulnåbbade hannar, årsungar som ännu inte fått rätt dräkt, fläckiga med mörka näbbar, chokladbruna honor med blicken gömd i de likafärgade fjädrarna. Vaksamma, ryckiga. Slitna mellan avfärdens realitet och den ännu givmilda hösten. Några skall stanna ännu när det första kalla snölagret täckt bruna fruktträdslöv. Några få skall kämpa en överlevnads-kamp i fågelbordets frusna äppelhög. Oktobers svarta trastar.

Kringgärdade av lövfällning och bergfinklock. Koltrastveckor.

Kall vind och virvlande löv. Kärrvatten med isaning. Gula tuvor på starrmaden. Långt bort korpar. Så i middagstimmen en gåsplog över byn. I medvind under svarta moln. Svaga kackel når oss. Formationens okända samtal. I dessa tundrafåglars flyttningsspil finns en del av vårt höstbegrepp. I dag gjorde de allt definitivt. På kvällen mojnade inte ens nordvinden. Koltrastarna satt på sina halvätta äpplen ännu i det sista ljuset. Alla med näbbar-na mot vinden.

GÖRAN BERGENGREN

Åter en gnagarhöst

November dånar genom skogen. Veckor av stilla dis sopas undan. Horisonter kommer fram. Här uppifrån bergskammen ser jag den avlovade bygden under mig. Granplymerna svänger häftigt. Myrstråken som vindlar mot sydväst lyser nästan gulröda. Efter raden av grå, siktlösa morgnar känns det skönt med hård vind i ansiktet. Varje dag har dimman och dugget legat tätt över de jordbruna inägorna. Vi har levt i en krympt värld. Dimomsluten och avskärmad. I dag har kanske solen en chans. Högt uppe har molnen börjat tunnas. Sönderslitna i byarna. I en grantopp snett under mig lockar korsäbbar. Bara svagt och sporadiskt. Som de gör under idogt ätande.

När jag nyss gick över hygget, som når nästan ända upp på bergskammen, rasslade det av sorkar framför mig i det vinterfärgade gräset. Smågnagarna har än en gång nått toppen på sin svängande kurva. Vi står mitt uppe i en gnagarhöst. På betena som jag passerade låg mullsorkarnas högar i långa rader. Hemma i hönshuset rasslar det i alla hörn om kvällarna. Husmus, mindre och större skogsmus går gärna inomhus. Ibland också någon ängssork. Mullsorken förtretar säkert många trädgårdsägare. Alla dessa höstens smågnagare kommer att lägga grunden till en stor rovfågels- och rovdjursproduktion i vår. Ugglorna kommer att lägga fler ägg. Rävungna blir några fler. Vråkarna kommer att ha fler ungar i sitt risbo. Naturens egen reglering av överskottet. Retar ni er på den lilla musens rasslande inne i huset och sorkarnas jordhögar i gräsmattans hörn så tänk på en sak — låt bli giftet! Det är alltför enkelt och kortsynt att tillgripa. Ugglan som kanske tar den förgiftade musen är värd betydligt större aktsamhet! Och naturens egen regleringsmekanism sätts ur spel.

En liten spärvhök far som ett löv i vinden borta över gården. Buren av den starka blåsten för-

svinner han nästan rakt upp. Annars är lufthavet tomt. Fågel-tom är också skogen och det stora hygget. En ensam orrhöna och korpar på avstånd. Svartmesar i unggranarna och en trädkrypars svaga hackande. Askar och lönnar borta kring gården är höga och spretande utan löv. Nu innan snön och kylan i milda novemberdagar ligger på något sätt ett andrum. De flesta koltrastarna har farit. Alla de andra arterna som finns kvar har ännu mat ute i markerna. Kring knutarna tonar endast sparvtjattret. Men med den första köldknäppen och det första snöfallet ska lönnarnas toppar fyllas av grönfinkar. Talgoxarna ska sno på fönsterblecken. Asktopparna ska ljuda av domherrvisslingar.

Rakt i söder är molnen skinande vita. Bakom den tunna slöjan står solen. Gömd för vind och jord. Det är mörkrets tid för livet här nere. I den snara kvällen förtätas dunklet. Snart nog ska den första snön reflektera månljuset. Här uppifrån vindens bergskam går nästan vintern att ana. Långt i norr över de svängande granplymerna.

GÖRAN BERGENGREN

Teckning: GUNNAR
BJÖRKMAN

Midvinterns tecken

Annandag jul. Tunn snörök över byn. På ett pudrat uthustak sitter skatan. Skarptecknad i den fin-korniga luften. Vaksam i sin orör-lighet. Markerna är varken bara eller snötäckta. Bara vita i olika nyanser. Gråaktiga på hållarna. Ännu guldbruna i kärret där snö-pudret göms i fjolårsgräset. Bländvitt och slätt på det frusna väggruset. Inga bilspår stör i dag. Det är midvinter, frid och helg. Takåsens skata far i en brant båge ner till ladugårdsgavelns hönsgård. Hackar i frusna kvar-blivna havrekorn. Hon rör sig hoppande och nervöst nere bland hönsens hägnad. Efter henne läm-nar spåren en svans.

Vid middagstid skingras det lätta snöfallet. Skogarna växer upp ur den fläckiga vitheten. Granplymerna är knappast vin-tervita. Bara lite ljusare. Jag går vägen åt söder. Det obrutna sling-rande skogsvägsbandet. Mina egna spår växer upp ur det tunna snölagret. Ett brunt, dammbland-dat band. På krönet vid det ålderskrökta äppelträdet har just två älgar gått över. Mitt på krönet har de snurrat runt liksom för att välja väg. Sedan har de klivit över det halvraserade stängslet mot sjöhagen. Nu när jag står här på vägkrönet finns de säkert nere i björkslyet mot sjökanten. Osynli-ga för mig, men med öronlurarna lyftade. Tydligt hör de mina grusknastrande steg. En större hackspett lockar. Håller på länge. Ihärdiga korta rop från en gran-top. Hans röst är ensam och blir desto tydligare.

En ekorre har sprungit längs vägen. I gott och väl femtio meter har han hållit rak kurs i den ena väghalvan. Där han avvikit står ljungen tät och spåren försvinner. Året lider mot sitt slut. Jag tror jag har sett högst ett tiotal ekor-rar under 1975. Han håller på att bli ett av våra sällsynta smådägg-djur här nu. För bara några år sedan skulle jag knappast ha stan-nat till inför hans spårrad. I dag i snöpudret gör jag det. Ett stort frågetecken står ristat kring hans situation!

Det ljusnar kring topparna. Den grå himlen får fläckar med ljus ton. Snöpudret ger återsken och

ljuset tilltar över bygden. Svart-mesar far över vägen. Studsar längs granarnas grentoppar. Plockar fram små insekter, över-vintrande puppor och larver. Deras lock är lågt och når inte längre än det behöver. Det håller ihop flocken. I det här sällskapet är det bara svartmesar. Lång-vandrare genom Sveriges gran-skogsland. Ofta sällskapar de med andra mesar. I dag är de ensamma och snön faller i tunna kaskader kring de grenar där de klänger.

Med den ljusnande himlen kall-nar luften. Snöpudret får ligga kvar ännu ett tag. Efter svartme-sarna sluter sig tystnaden kring vägen. Vinterstillhet. Ingen vind i granarna. Tystnaden är midvin-terns tecken. Men ljusets aning finns där. Snart ska de korta da-garna bli märkbart längre. Och ljuset är det återvändande livets tecken.

GÖRAN BERGENGREN